

KẾ THỪA, PHÁT HUY GIÁ TRỊ TRUYỀN THỐNG DÂN TỘC TRONG XÂY DỰNG, HOÀN THIỆN LÝ LUẬN VỀ ĐƯỜNG LỐI ĐỔI MỚI Ở VIỆT NAM HIỆN NAY

★ PGS, TS LÊ VĂN LỢI

Phó Giám đốc Học viện Chính trị quốc gia Hồ Chí Minh

- **Tóm tắt:** Lý luận về đường lối đổi mới ở Việt Nam dựa trên nền tảng chủ nghĩa Mác - Lênin, tư tưởng Hồ Chí Minh, đồng thời kế thừa và phát huy những giá trị truyền thống tốt đẹp của dân tộc Việt Nam, tiếp thu tinh hoa văn hóa nhân loại. Bài viết làm rõ những giá trị truyền thống của dân tộc cần kế thừa, phát huy trong hoàn thiện lý luận về đường lối đổi mới và những nguyên tắc cần quán triệt trong quá trình đó.
- **Từ khóa:** Lý luận về đường lối đổi mới; giá trị truyền thống dân tộc; kế thừa, phát huy giá trị truyền thống dân tộc.

Theo nghĩa chung nhất, lý luận về đường lối đổi mới ở Việt Nam là hệ thống quan điểm của Đảng về các quy luật mang tính biện chứng của công cuộc xây dựng và bảo vệ Tổ quốc Việt Nam XHCN. Lý luận đó dựa trên nền tảng chủ nghĩa Mác - Lênin, tư tưởng Hồ Chí Minh, đồng thời kế thừa và phát huy những giá trị truyền thống tốt đẹp của dân tộc Việt Nam, tiếp thu tinh hoa văn hóa nhân loại.

Điều lệ của Đảng Cộng sản Việt Nam đã xác định rõ: “Đảng lấy chủ nghĩa Mác - Lênin và tư tưởng Hồ Chí Minh làm nền tảng tư tưởng, kim chỉ nam cho hành động, phát huy truyền thống tốt đẹp của dân tộc, tiếp thu tinh hoa trí tuệ của

nhân loại, nắm vững quy luật khách quan, xu thế thời đại và thực tiễn của đất nước để đề ra Cương lĩnh chính trị, đường lối cách mạng đúng đắn, phù hợp với nguyện vọng của nhân dân”⁽¹⁾. Kế thừa và phát huy những giá trị truyền thống tốt đẹp của dân tộc không chỉ là vấn đề có tính quy luật, mà còn là yêu cầu khách quan trong quá trình xây dựng, hoàn thiện lý luận về đường lối đổi mới ở Việt Nam hiện nay.

1. Lý luận về đường lối đổi mới ở Việt Nam trước hết là kết tinh trí tuệ sáng tạo của toàn Đảng, toàn dân tộc, phản ánh nhu cầu của cuộc sống và quy luật của công cuộc xây dựng, bảo vệ Tổ quốc Việt Nam trong bối cảnh mới, đồng thời

Giỗ Tổ Hùng Vương năm 2022 được tỉnh Phú Thọ tổ chức trọng thể _ Ảnh: baodantoc.vn

là sự tiếp nối truyền thống cao đẹp của các thế hệ cha ông trong quá trình dựng nước, giữ nước.

Kế thừa và phát huy giá trị truyền thống dân tộc là vấn đề có tính quy luật và là đòi hỏi khách quan trong quá trình xây dựng, hoàn thiện lý luận về đường lối đổi mới. Nó không chỉ khẳng định, duy trì các giá trị truyền thống cao đẹp đã được sàng lọc qua thời gian và được kiểm nghiệm bởi thực tiễn, mà còn góp phần bổ sung, phát triển, làm giàu thêm truyền thống dân tộc, tăng thêm sức sống cho những truyền thống ấy, phát huy sức mạnh của chúng trong hiện tại, đồng thời tạo tiền đề vững chắc trên con đường hướng đến tương lai.

Mặt khác, quá trình này còn phản ánh mối quan hệ biện chứng giữa truyền thống và hiện đại, sự kết nối giữa quá khứ với hiện tại và tương lai thành một thể thống nhất trong tiến trình lịch sử tư tưởng của dân tộc Việt Nam.

Mấy nghìn năm lịch sử với nhiều biến cố, thăng trầm bởi sự tác động của thiên nhiên và con người, đã hun đúc, kết tụ nên những giá trị truyền thống cao đẹp của dân tộc ta. Những giá trị truyền thống đó là bộ phận quan trọng cấu thành nền văn hóa thống nhất trong đa dạng, phản ánh bản sắc và cốt cách văn hóa của con người Việt Nam. Đồng thời, góp phần làm phong phú thêm những giá trị văn hóa nhân loại. Thực tế chứng minh, “Chúng ta có nền văn hóa đậm đà bản sắc dân tộc từ lâu đời, nhiều giá trị truyền thống rất cao đẹp được xây dựng và phát huy, trở thành động lực thúc đẩy sự phát triển của đất nước, gắn kết các thế hệ người Việt Nam trong cộng đồng bền chặt, tạo nên sức mạnh to lớn, đứng vững trước mọi cuộc xâm lăng về văn hóa của nước ngoài”⁽²⁾.

Từ lịch sử và yêu cầu của đất nước trong bối cảnh hiện nay cho thấy, những giá trị truyền

thống tiêu biểu, được sàng lọc bởi thời gian và được kiểm nghiệm bằng thực tiễn, cần kế thừa, phát huy trong quá trình hoàn thiện lý luận về đường lối đổi mới ở Việt Nam hiện nay, bao gồm:

Một là, truyền thống yêu nước và khát vọng về quốc gia độc lập, hùng cường

Trong các yếu tố cấu thành hệ giá trị truyền thống của dân tộc ta, truyền thống yêu nước và khát vọng về quốc gia độc lập, hùng cường là một trong những giá trị tiêu biểu, làm nên nét đặc sắc của nền văn hóa và con người Việt Nam.

Yêu nước, trong truyền thống dân tộc thể hiện trước hết ở ý chí kiên cường, tinh thần bất khuất chống ngoại xâm để bảo vệ chủ quyền, khẳng định sự tồn tại của một quốc gia độc lập. Đó còn là tinh thần tự tôn, tự lực, tự cường dân tộc; là khát vọng về một quốc gia độc lập, tự do, giàu mạnh, nhân dân hạnh phúc. Yêu nước còn là lẽ sống và phương châm xử thế của con người, là tiêu chuẩn để phân biệt nhận thức đúng sai, hành động tốt xấu, đồng thời là căn cứ nhận diện bản chất, phẩm giá con người.

Đến nay, hầu hết các nhà nghiên cứu đều thống nhất nhận định, yêu nước là giá trị cao nhất trong thang giá trị của con người và là bản sắc dân tộc Việt Nam. Yêu nước không chỉ là tư tưởng và tình cảm chủ yếu của người Việt Nam xưa nay, mà còn là “sợi chỉ đỏ xuyên qua toàn bộ lịch sử Việt Nam”, là “đỉnh cao của các đỉnh cao, như tiêu điểm của các tiêu điểm, giá trị của các giá trị, phổ biến, mẫu mực, làm nền cho mọi sinh hoạt tinh thần của nhân dân ta qua tất cả các thời kỳ”⁽³⁾.

Chủ tịch Hồ Chí Minh khẳng định: “Dân ta có một lòng nồng nàn yêu nước. Đó là truyền thống quý báu của ta. Từ xưa đến nay, mỗi khi Tổ quốc bị xâm lăng, thì tinh thần ấy lại sôi nổi, nó kết thành một làn sóng vô cùng mạnh mẽ, to lớn, nó lướt qua mọi sự nguy hiểm, khó

khăn, nó nhấn chìm tất cả lũ bán nước và lũ cướp nước”⁽⁴⁾.

Hai là, truyền thống nhân văn, yêu chuộng hòa bình. Cùng với truyền thống yêu nước, truyền thống nhân văn, yêu chuộng hòa bình là một trong những nét đặc sắc của văn hóa và con người Việt Nam, là yếu tố cấu thành sức mạnh dân tộc, góp phần gắn kết con người Việt Nam để vượt qua mọi chông gai, thử thách.

Truyền thống nhân văn, yêu chuộng hòa bình thể hiện trước hết ở tình yêu thương con người, bảo đảm, tôn trọng quyền và phẩm giá con người; tinh thần tương thân, tương ái; trọng nghĩa tình, trọng công lý và đạo lý xã hội. Đó còn là tinh thần bao dung, hòa hiếu không chỉ trong mối quan hệ giữa các cá nhân, mà còn thể hiện trong mối quan hệ bang giao với các quốc gia, dân tộc khác.

Từ xưa đến nay, mỗi khi hòa bình và độc lập dân tộc bị đe dọa, nhân dân ta luôn kiên cường, bất khuất để bảo vệ giang sơn, nhưng khi đã đánh bại kẻ thù thì sẵn sàng “mở lòng hiếu sinh”, thực hiện bang giao hòa hiếu để đất nước được hòa bình, nhân dân được sống trong tự do, hạnh phúc.

Ba là, truyền thống đoàn kết và trách nhiệm cộng đồng. Thực tiễn cuộc sống đòi hỏi nhân dân ta phải đoàn kết thành một khối vững chắc mới có thể sinh tồn và phát triển.

Đoàn kết và trách nhiệm cộng đồng không chỉ là nhu cầu mà trở thành lẽ sống của người Việt, phản ánh lợi ích và tình nghĩa thiêng liêng giữa cá nhân và cộng đồng. Vấn đề xây dựng, củng cố khối đoàn kết, tạo nên sức mạnh to lớn để bảo vệ giang sơn và nòi giống đã được các thế hệ người Việt Nam nhận thức rất sâu sắc và vận dụng thành công trong thực tiễn cuộc sống, trở thành truyền thống quý báu của dân tộc. Đoàn kết dân tộc thể hiện trước hết ở việc xóa bỏ

những hiểm khích, bất hòa cá nhân, giữa các nhóm cộng đồng, thực hiện sự thống nhất, đồng lòng trong nội bộ lãnh đạo đất nước, làm nòng cốt cho việc quy tụ sức mạnh toàn dân tộc để chống lại kẻ thù xâm lược. Mặt khác, đoàn kết còn thể hiện ở tinh thần cố kết toàn dân, cả nước một lòng để hướng tới mục tiêu chung của dân tộc.

Tổng kết lịch sử đấu tranh giành độc lập của nhân dân ta từ quá khứ đến hiện tại, Chủ tịch Hồ Chí Minh khẳng định, “sự đoàn kết của nhân dân là một lực lượng vô cùng to lớn, không ai thắng nổi. Nhờ lực lượng ấy mà tổ tiên ta đã đánh thắng quân Nguyên, quân Minh, đã giữ vững quyền tự do, tự chủ...”⁽⁵⁾. Đồng thời, Người nêu lên một chân lý bất hủ: “Đoàn kết, đoàn kết, đại đoàn kết/ Thành công, thành công, đại thành công”.

Bốn là, truyền thống cần cù, sáng tạo, trọng dụng nhân tài. Tinh thần chịu đựng gian khó, cần cù và sáng tạo trong lao động là một trong những phẩm chất đặc trưng của người Việt; trọng dụng nhân tài, xem “hiền tài là nguyên khí quốc gia” là truyền thống của dân tộc ta, được tiếp nối và phát huy trong suốt chiều dài lịch sử. Cơ đồ đất nước hôm nay chính là kết quả hàng nghìn năm lao động cần cù, sáng tạo của nhân dân qua nhiều thế hệ, gắn với tên tuổi bất hủ của những vị anh hùng trong sự nghiệp xây dựng đất nước, bảo vệ Tổ quốc ở mỗi thời kỳ cụ thể.

Chủ tịch Hồ Chí Minh nhiều lần khẳng định truyền thống cần cù, sáng tạo trong lao động của đồng bào ta và sự cần thiết phải phát huy truyền thống đó trong xây dựng xã hội mới: “xây dựng chủ nghĩa xã hội phải lấy CẦN làm gốc. CẦN là lao động: Lao động cần cù và sáng tạo”⁽⁶⁾. Bên cạnh đó, Người cũng chỉ rõ vai trò quan trọng của việc trọng dụng nhân tài, thường xuyên nhắc

nhờ các cấp, các ngành phải tìm nhân tài, trọng nhân tài, tập hợp nhân tài, cất nhắc và sử dụng nhân tài hợp lý, đồng thời chú trọng bồi dưỡng nhân tài để phục vụ sự nghiệp kháng chiến và kiến quốc.

Năm là, truyền thống trọng dân, vì dân, “lấy dân làm gốc”. Đây là một trong những truyền thống được hình thành từ lịch sử dựng nước và giữ nước của dân tộc Việt Nam, đồng thời tiếp thu có chọn lọc những yếu tố hợp lý của các học thuyết trong tiến trình giao lưu văn hóa. Tuy nhiên, nó không phải sự rập khuôn, sao chép bất cứ học thuyết nào, mà chứa đựng nét đặc sắc của văn hóa Việt Nam. Truyền thống trọng dân, vì dân, “lấy dân làm gốc” thể hiện trước hết ở chỗ, trong thời bình, phải dựa vào dân để xây dựng, phát triển quốc gia độc lập, cường thịnh; quan tâm đời sống của dân, coi trọng lòng dân, ý dân để củng cố tiềm lực đất nước. Khi xã tắc lâm nguy phải biết tin dân, phát huy sức mạnh của toàn dân để bảo vệ Tổ quốc. Thực tế tiến trình lịch sử nước ta cũng cho thấy, tin dân, dựa vào dân, biết khơi dậy sự đồng lòng và phát huy ý chí, khát vọng toàn dân tộc mới bảo đảm được sự trường tồn của non sông đất nước.

Chủ tịch Hồ Chí Minh chỉ rõ: “Trong bầu trời không gì quý bằng nhân dân. Trong thế giới không gì mạnh bằng lực lượng đoàn kết của nhân dân”, và “Nước lấy dân làm gốc... Gốc có vững cây mới bền/Xây lâu thắng lợi trên nền nhân dân”⁽⁷⁾.

Các giá trị truyền thống tốt đẹp của dân tộc Việt Nam “Đó là một tài sản vô cùng quý báu do Tổ tiên, Cha ông ta mấy nghìn năm để lại, không phải nơi nào cũng có được; chúng ta có trách nhiệm phải giữ gìn, trân trọng và phát huy, nếu không là chúng ta có tội với lịch sử, là vong ân bội nghĩa với Tổ tiên, Cha ông chúng ta”⁽⁸⁾.

2. Lãnh đạo tiến hành công cuộc đổi mới đất nước cũng như trong quá trình xây dựng, từng bước hoàn thiện lý luận về đường lối đổi mới ở Việt Nam, Đảng ta luôn khẳng định vai trò to lớn và tầm quan trọng đặc biệt của truyền thống dân tộc, được thể hiện tập trung qua các giá trị truyền thống tốt đẹp của cộng đồng các dân tộc Việt Nam. Trong lý luận về CNXH và con đường đi lên CNXH ở Việt Nam cũng như trong lý luận về đường lối đổi mới trên từng lĩnh vực cụ thể, những giá trị truyền thống tốt đẹp của dân tộc được Đảng ta kế thừa, phát huy, đồng thời bổ sung thêm những giá trị mới theo yêu cầu của thực tiễn đất nước và thời đại.

Hiện nay, yêu nước không chỉ là tinh thần dám xả thân trong chiến tranh cứu nước, mà còn là chủ động ngăn ngừa các nguy cơ chiến tranh, xung đột từ sớm, từ xa, làm thất bại mọi âm mưu và hoạt động chống phá của các thế lực thù địch; là quyết tâm “bảo vệ vững chắc độc lập, chủ quyền, thống nhất, toàn vẹn lãnh thổ của Tổ quốc, bảo vệ Đảng, Nhà nước, nhân dân, chế độ xã hội chủ nghĩa, nền văn hóa và lợi ích quốc gia - dân tộc; giữ vững môi trường hòa bình, ổn định chính trị, an ninh quốc gia, an ninh con người; xây dựng xã hội trật tự, kỷ cương, an toàn, lành mạnh để phát triển đất nước theo định hướng xã hội chủ nghĩa”⁽⁹⁾. Nghĩa là, yêu nước không chỉ thể hiện khi đất nước có chiến tranh, mà yêu nước được thể hiện ngay cả trong thời bình xây dựng đất nước. Hơn nữa, càng phải củng cố, phát huy mạnh mẽ lòng yêu nước để giữ gìn nền hòa bình đó. Yêu nước gắn với khát vọng về quốc gia độc lập, hùng cường trong điều kiện hiện nay là phấn đấu hiện thực hóa mục tiêu “dân giàu, nước mạnh, dân chủ, công bằng, văn minh” để nước ta thực sự “sánh vai với các cường quốc năm châu”, mà trước hết là xây dựng nền kinh tế độc lập tự chủ, tạo tiền đề vững chắc để đến

giữa thế kỷ XXI, nước ta trở thành nước phát triển, theo định hướng XHCN.

Kế thừa và phát huy truyền thống nhân văn trong bối cảnh hiện nay là thực sự bảo đảm gắn kết tăng trưởng kinh tế với tiến bộ, công bằng xã hội, “không để ai bị bỏ lại phía sau” trên con đường phát triển của đất nước; tạo điều kiện bình đẳng cho mọi người được cống hiến, phát huy tối đa năng lực và hưởng thụ xứng đáng với năng lực và sự cống hiến đó; không ngừng nâng cao phúc lợi xã hội, bảo đảm an ninh xã hội, an ninh con người; là ngăn chặn có hiệu quả sự suy thoái, xuống cấp về đạo đức, lối sống; đẩy lùi tiêu cực và tệ nạn xã hội, xây dựng môi trường lành mạnh cho sự phát triển toàn diện con người, xây dựng con người Việt Nam thời đại mới có sự gắn kết hài hòa giữa phẩm chất truyền thống và giá trị hiện đại.

Yêu chuộng hòa bình trong bối cảnh hiện nay là phải kiên trì thực hiện đường lối đối ngoại độc lập, tự chủ, hòa bình, hữu nghị, hợp tác và phát triển; “bảo đảm cao nhất lợi ích quốc gia - dân tộc trên cơ sở các nguyên tắc cơ bản của Hiến chương Liên hợp quốc và luật pháp quốc tế, bình đẳng, hợp tác, cùng có lợi”; đa dạng hóa, đa phương hóa quan hệ đối ngoại với phương châm “Việt Nam là bạn, là đối tác tin cậy và là thành viên tích cực, có trách nhiệm trong cộng đồng quốc tế”⁽¹⁰⁾.

Tuy nhiên, trong bối cảnh nhiều biến động nhanh chóng, rất phức tạp, khó dự báo hiện nay, yêu chuộng hòa bình không tách rời nhiệm vụ chủ động chuẩn bị về mọi mặt để sẵn sàng và kiên quyết, kiên trì đấu tranh bảo vệ vững chắc độc lập, chủ quyền, toàn vẹn lãnh thổ và giữ vững an ninh quốc gia, trật tự, an toàn xã hội trong mọi tình huống; ngăn ngừa xung đột, chiến tranh và giải quyết tranh chấp bằng các biện pháp hòa bình, phù hợp với luật pháp quốc tế.

Kế thừa và phát huy truyền thống đoàn kết và trách nhiệm cộng đồng trong bối cảnh hiện nay là phải không ngừng củng cố, tăng cường khối đại đoàn kết toàn dân tộc, mà nòng cốt là liên minh giữa giai cấp công nhân với giai cấp nông dân và đội ngũ trí thức do Đảng Cộng sản Việt Nam lãnh đạo trên cơ sở giải quyết hài hòa các mối quan hệ lợi ích giữa các giai tầng xã hội. Đồng thời, bảo vệ quyền và lợi ích hợp pháp, chính đáng của mọi tầng lớp nhân dân; thực hiện sự đoàn kết, nhất trí, đồng lòng trong Đảng là hạt nhân và là cơ sở vững chắc để xây dựng khối đại đoàn kết toàn dân tộc. Phát huy tinh thần đồng thuận xã hội và tích cực triển khai các cam kết khu vực và quốc tế với tinh thần “Chủ động tham gia, tích cực đóng góp, nâng cao vai trò của Việt Nam trong xây dựng, định hình các thể chế đa phương và trật tự chính trị - kinh tế quốc tế, thực hiện đầy đủ các cam kết quốc tế và các hiệp định thương mại đã ký kết”⁽¹¹⁾.

Kế thừa và phát huy truyền thống cần cù, sáng tạo, trọng dụng nhân tài trong giai đoạn hiện nay gắn liền với yêu cầu phát triển nguồn nhân lực, nhất là nguồn nhân lực chất lượng cao, đáp ứng đòi hỏi của nền kinh tế trong bối cảnh mới; xây dựng đội ngũ đảng viên và cán bộ lãnh đạo các cấp dám nghĩ, dám làm, dám chịu trách nhiệm, dám đổi mới sáng tạo. Đồng thời, có cơ chế đột phá để “thúc đẩy đổi mới sáng tạo, tạo động lực mới cho phát triển nhanh và bền vững đất nước”⁽¹²⁾.

Trong điều kiện của cuộc Cách mạng công nghiệp lần thứ tư phát triển nhanh chóng, đòi hỏi phải thực sự đổi mới căn bản, toàn diện giáo dục và đào tạo, nâng cao dân trí, đào tạo nhân lực, bồi dưỡng nhân tài, gắn với phát triển mạnh khoa học và công nghệ, “nâng cao năng lực hệ thống đổi mới sáng tạo quốc gia”, tạo môi trường thuận lợi để không ngừng củng cố,

phát triển tiềm năng sáng tạo của con người Việt Nam.

Kế thừa, phát huy truyền thống trọng dân, vì dân trong điều kiện hiện nay là phải xây dựng nền dân chủ XHCN, bảo đảm quyền làm chủ thực sự của nhân dân; quán triệt bài học “Dân là gốc”; thực hiện có hiệu quả phương châm “Dân biết, dân bàn, dân làm, dân kiểm tra, dân giám sát, dân thụ hưởng” và “Đề cao vai trò chủ thể, vị trí trung tâm của nhân dân trong chiến lược phát triển đất nước, trong toàn bộ quá trình xây dựng và bảo vệ Tổ quốc”⁽¹³⁾. Trong xây dựng, chính đốn Đảng và hệ thống chính trị, phải “Lấy kết quả công việc, sự hài lòng và tín nhiệm của nhân dân làm tiêu chí quan trọng để đánh giá chất lượng tổ chức bộ máy và chất lượng cán bộ, đảng viên”⁽¹⁴⁾; mọi chính sách của Đảng, Nhà nước đều phải hướng vào nâng cao đời sống vật chất, tinh thần và hạnh phúc của nhân dân; phấn đấu thực hiện mục tiêu xây dựng xã hội XHCN “Do nhân dân làm chủ”, không ngừng nâng cao chất lượng cuộc sống và chỉ số hạnh phúc của con người Việt Nam.

Với tư duy biện chứng duy vật, trong xây dựng và hoàn thiện lý luận về đường lối đổi mới, nhiều giá trị truyền thống và di sản văn hóa được kế thừa, phát huy; nền văn hóa Việt Nam tiên tiến, đậm đà bản sắc dân tộc, với các đặc trưng “dân tộc, nhân văn, dân chủ và khoa học” từng bước được hiện thực hóa; “sức mạnh mềm” của văn hóa Việt Nam góp phần quan trọng nâng cao sức mạnh tổng hợp quốc gia, bảo đảm sự phát triển bền vững đất nước trong bối cảnh mới.

3. Cùng với sự vận động của thực tiễn công cuộc đổi mới đất nước, kế thừa, phát huy các giá trị truyền thống dân tộc và tiếp thu tinh hoa văn hóa nhân loại, “lý luận về đường lối đổi mới, về chủ nghĩa xã hội và con đường đi lên chủ nghĩa

xã hội của Việt Nam ngày càng hoàn thiện và từng bước được hiện thực hóa”⁽¹⁵⁾.

Bên cạnh đó, yêu cầu bức thiết đang đặt ra hiện nay là không ngừng hoàn thiện hệ thống lý luận về đường lối đổi mới, phát triển Cương lĩnh, làm phong phú và củng cố vững chắc nền tảng tư tưởng của Đảng, kiến tạo một hệ thống lý luận thật sự khoa học và hiện đại về CNXH và con đường đi lên CNXH của Việt Nam. Tiếp tục kế thừa và phát huy các giá trị truyền thống tốt đẹp của dân tộc là một trong những việc làm thiết yếu để đáp ứng yêu cầu trên, đồng thời góp phần làm nên nét đặc sắc của lý luận về đường lối đổi mới ở Việt Nam. Trong quá trình đó, cần quán triệt các nguyên tắc cơ bản sau:

Một là, xuất phát từ nhu cầu thực tiễn của công cuộc đổi mới đất nước trong bối cảnh hiện nay để thẩm định, sàng lọc các giá trị truyền thống dân tộc

Thực tiễn đất nước và thời đại luôn trong quá trình vận động tiến về phía trước theo quy luật khách quan của nó. Truyền thống của mỗi quốc gia dân tộc được hình thành từ trong quá khứ, là sản phẩm của các thế hệ và những thời đại đã qua. Do đó, các giá trị truyền thống, suy cho cùng cũng là những cái thuộc về quá khứ, do quá khứ để lại nên cũng mang tính lịch sử - cụ thể. Xã hội ngày nay có những đặc điểm và nhu cầu khác với các xã hội trước đây nên không phải cái gì từng là giá trị, có ý nghĩa tích cực trong quá khứ cũng đều phù hợp với đời sống thực tại. Vì vậy, kế thừa, phát huy các giá trị truyền thống dân tộc trong xây dựng, hoàn thiện lý luận về đường lối đổi mới ở Việt Nam hiện nay đòi hỏi phải xuất phát từ nhu cầu thực tiễn của đất nước trong bối cảnh thời đại mới để thẩm định, sàng lọc các giá trị truyền thống với phương châm “kế thừa tinh hoa, thải loại cặn bã”, để không sa vào lối tư duy bảo thủ, phục cổ, nệ cổ.

Hai là, gắn kế thừa với đổi mới, bổ sung, phát triển, làm phong phú thêm nội dung của các giá trị truyền thống dân tộc

Kế thừa là vấn đề mang tính quy luật, phản ánh mối quan hệ tất yếu giữa cái cũ và cái mới, giữa truyền thống và hiện đại trong sự vận động, phát triển của mọi sự vật hiện tượng nói chung, của văn hóa, tư tưởng, lý luận nói riêng. Từ quá khứ đến hiện tại và tương lai là một quá trình liên tục; cái mới trong quá trình hình thành, phát triển không phải là sự phủ định sạch trơn cái cũ; mặt khác, kế thừa cũng không đồng nhất với việc phục hồi, duy trì nguyên cái cũ, cự tuyệt với mọi cái mới theo lối tư duy “bài tân, thủ cựu”. Vì thế, không xa rời nguyên tắc lịch sử - cụ thể, nhưng cũng cần có cách nhìn các giá trị truyền thống từ hiện đại, vượt lên những gì không còn phù hợp, đồng thời làm giàu nội dung của truyền thống bằng những giá trị mới của xã hội hiện đại.

Kế thừa, phát huy các giá trị truyền thống dân tộc trong xây dựng, hoàn thiện lý luận về đường lối đổi mới ở nước ta hiện nay đòi hỏi một mặt phải phê phán, gạt bỏ những yếu tố lạc hậu cùng những biểu hiện phái sinh của nó đang cản trở con đường đi lên của đất nước, đồng thời phải chuyển đổi các giá trị truyền thống thành các giá trị hiện đại, đem lại cho những giá trị ấy sức sống mới và hướng vào giải quyết những nhiệm vụ của đất nước và thời đại đang đặt ra.

Rõ ràng, nội dung của yêu nước và khát vọng về quốc gia độc lập, hùng cường; nhân văn và yêu chuộng hòa bình; đoàn kết và trách nhiệm cộng đồng; cần cù và sáng tạo; trọng dân, vì dân... trong lý luận về đường lối đổi mới phải mang sức sống và hơi thở của thời đại, gắn với nhu cầu của đất nước và nhân dân trong điều kiện hiện nay. Nếu chỉ duy trì nguyên vẹn mà không có sự cải biến, không nâng truyền thống lên tầm thời đại thì nó rất khó có thể thích ứng

với hoàn cảnh mới. Sự kế thừa, phát huy phải bao hàm việc tiếp nhận, bổ sung thêm những nội dung vốn không có và không thể có trong quan niệm cũ, làm cho giá trị truyền thống trở thành những nhân tố cấu thành của các giá trị mới trong hệ thống giá trị hiện đại.

Ba là, định hướng xây dựng, hình thành những giá trị mới theo xu thế thời đại, gắn kết với những giá trị toàn cầu, hội nhập quốc tế

Quá trình toàn cầu hóa và hội nhập quốc tế tạo điều kiện để các dân tộc ngày càng xích lại gần nhau, giao lưu, tiếp biến văn hóa ngày càng sâu rộng, góp phần làm phong phú thêm truyền thống văn hóa mỗi dân tộc. Song, những mặt trái của nó cũng tác động tiêu cực đến truyền thống, bản sắc văn hóa mỗi quốc gia. Vì vậy, kế thừa, phát huy giá trị truyền thống dân tộc trong xây dựng, hoàn thiện lý luận về đường lối đổi mới ở Việt Nam hiện nay đòi hỏi phải đấu tranh với cái xấu, cái ác, phi văn hóa, phản văn hóa, trái với truyền thống cao đẹp của dân tộc; chống tư tưởng sùng ngoại, đồng thời tiếp nhận, thẩm thấu những thành tựu văn hóa nhân loại, biến nó từng bước trở thành những yếu tố nội tại của nền văn hóa dân tộc.

Tuy nhiên, đó không phải là sự tùy tiện bỏ cái này, giữ cái kia, lắp ghép, chắp vá một cách chủ quan duy ý chí mà là quá trình tích hợp biện chứng, vừa tiếp thu có chọn lọc các giá trị văn minh, hiện đại của các dân tộc khác, vừa giữ gìn, bảo vệ những giá trị chân - thiện - mỹ, khẳng định, tôn vinh cái đúng, cái tốt đẹp, tích cực, cao thượng trong truyền thống dân tộc, với tinh thần “kết hợp nhuần nhuyễn những giá trị truyền thống với giá trị thời đại”⁽¹⁶⁾.

Trong sự nghiệp cách mạng dân tộc dân chủ, Đảng ta đã phát huy cao độ truyền thống dân tộc kết hợp với sức mạnh thời đại, lãnh đạo nhân dân ta làm nên những thắng lợi vĩ đại, đưa nước ta

bước vào kỷ nguyên độc lập dân tộc và chủ nghĩa xã hội. Đảng đã “Huy động các giá trị truyền thống để làm cách mạng và kháng chiến hiện đại, là huy động sức mạnh của hàng mấy mươi thế kỷ, là mấy mươi thế kỷ tổ tiên ông cha cổ vũ và trợ chiến cho con cháu hoàn thành sự nghiệp dân tộc”⁽¹⁷⁾.

Trong giai đoạn hiện nay, cùng với tiếp thu tinh hoa văn hóa nhân loại, việc tiếp tục kế thừa, phát huy giá trị truyền thống dân tộc nghìn năm văn hiến trong xây dựng, hoàn thiện lý luận về đường lối đổi mới là lựa chọn đúng đắn, giúp đất nước ta vững bước trên con đường hội nhập và phát triển □

Ngày nhận bài: 4-5-2022; Ngày bình duyệt: 4-5-2022; Ngày duyệt đăng: 26-5-2022.

(1) ĐCSVN: *Điều lệ Đảng Cộng sản Việt Nam*, Nxb Chính trị quốc gia Sự thật, Hà Nội, 2011.

(2) Ban Tư tưởng - Văn hóa Trung ương: *Tài liệu nghiên cứu kết luận Hội nghị lần thứ X, Ban Chấp hành Trung ương Đảng khóa IX*, Nxb Chính trị quốc gia Sự thật, Hà Nội, 2004, tr.56-57.

(3), (17) Trần Văn Giàu: *Giá trị tinh thần truyền thống của dân tộc Việt Nam*, Nxb Khoa học xã hội, Hà Nội, 1980, tr.93, 52.

(4), (5) Hồ Chí Minh: *Toàn tập*, t.7, Nxb Chính trị quốc gia Sự thật, Hà Nội, 2011, tr.38, 164-165.

(6) Hồ Chí Minh: *Toàn tập*, t.12, Sdd, tr.432.

(7) Hồ Chí Minh: *Toàn tập*, t.5, Sdd, tr.501-502.

(8), (16) Nguyễn Phú Trọng: *Một số vấn đề lý luận và thực tiễn về chủ nghĩa xã hội và con đường đi lên chủ nghĩa xã hội ở Việt Nam*, Nxb Chính trị quốc gia Sự thật, Hà Nội, 2022, tr.175, 170.

(9), (10), (11), (12), (13), (14), (15) ĐCSVN: *Văn kiện Đại hội đại biểu toàn quốc lần thứ XIII*, t.I, Nxb Chính trị quốc gia Sự thật, Hà Nội, 2021, tr.156, 162, 164, 110, 173, 192, 103.